

کتابخانه آستان قدس رضوی

کتابخانه مرکزی آستان قدس که همراه با سایر کتابخانه‌های وابسته، موزه‌ها، و مرکز اسناد آن "سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها، و مرکز اسناد آستان قدس رضوی" نامیده می‌شود، از مهم‌ترین گنجینه‌های فرهنگی ایران و جهان اسلام است که در ضلع شرقی **حرم مطهر امام رضا** (علیه‌السلام) در بست شیخ طوسی **شهر مشهد** قرار دارد و دارای گنجینه‌ای ارزشمند از کتب‌های خطی نفیس و کمیاب و قرآن‌های خطی با ارزش است.

فهرست مندرجات

- ۱ - تاریخچه
- ۲ - مجموعه‌ها
  - ۲.۱ - کتب‌های چاپی
  - ۲.۲ - نسخه‌های خطی
  - ۲.۳ - قرآن‌ها
  - ۲.۴ - کتب‌های چاپ سنگی
  - ۲.۵ - نشریات
  - ۲.۶ - اسناد مکتوب
  - ۲.۷ - مواد دیداری و شنیداری
- ۳ - خدمت کتابخانه
  - ۳.۱ - خدمت امانت و مرجع
  - ۳.۲ - خدمت کتاب‌سازی
  - ۳.۳ - آموزش استفاده‌کننده
- ۴ - سازماندهی منابع
- ۵ - حفاظت و نگهداری
- ۶ - پژوهش
- ۷ - انتشارات
- ۸ - کتابخانه تخصصی جغرافیا
- ۹ - کتابخانه‌های وابسته
- ۱۰ - فهرست منابع
- ۱۱ - پانویس
- ۱۲ - منبع

تاریخچه

کتابخانه آستان قدس یکی از کهن‌ترین کتابخانه‌های ایران است که به واسطه مجموعه‌های غنی آن، به‌ویژه گنجینه‌های خطی، آوازه جهانی یافته است. برای تاسیس این کتابخانه تاریخ مشخصی نمی‌توان تعیین کرد. برخی بر این باورند که از زمان عزیمت امام هشتم **علی بن موسی الرضا (علیه‌السلام)** در قرن دوم ق. به **خراسان**، و به‌ویژه پس از شهادت ایشان، مهاجرت علما و **دانشمندان شیعه** به جوار مدفن او آغاز شد. به‌دنبال آن در کنار اماکن و ابنیه‌ای که برای رفاه و اقامت زائران در جوار مدفن امام بنا شد، مجموعه‌های کتب نیز شکل گرفت. بعضی، وجود کتابخانه در آستان قدس را **سال ۳۹۳ ق.** ذکر کرده‌اند که مصادف است با وقف نسخه قرآن متعلق به **ابوعلی سیمجور**، امیر خراسان در زمان **نوح بن منصور سامانی**، به آستان قدس.

[۱] احتشام کاویانیان، محمد، شمس‌الشموس یا انیس الفنوس، ص ۲۹۵، مشهد: آستان قدس رضوی، مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۵۴.
اما بر این مبنا نمی‌توان با اطمینان گفت که در آن زمان کتابخانه مستقلی وجود داشته است. اسناد گزارش‌های فوق به وقف‌نامه‌های موجود در نسخه‌های خطی بازمانده از آن زمان است. سندی که بیش از همه به واقعیت نزدیک است، نسخه خطی **تفسیر ابوالفتح رازی** مربوط به **قرن نهم** هجری است که در آن این عبارت نقش بسته است: "چون در روضه... رضویه مطهره جوامع کلام‌الله و مصاحف بسیار بود اما تفسیری که همه طوایف استفاده معانی قرآن توانند، نبود بنابراین... مشارالیه این مجلد تفسیر را با سه مجلد دیگر بر روضه شریفه وقف کرد به تاریخ سنه ۸۶۱ ق.!"

از این یادداشت چنین برمی‌آید که در آن زمان مکانی وجود داشته که در آن مصاحف و تفاسیر مختلف نگهداری شده و مورد استفاده عموم واقع می‌شده است.

[۲] مؤتمن، علی، تاریخ آستان قدس رضوی، ص ۳۸۳، مشهد: آستان قدس رضوی، مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۴۸.

نخستین شواهد وجود کتابخانه‌های مستقل در آستان قدس به اوایل قرن دهم ق. باز می‌گردد و آن را در متن وقف‌نامه کتب **غایة الوصول** مورخ ۹۲۵ می‌توان دید که در آن ترکیب "خزانه‌الکتب" به‌کار رفته است.

[17] شاکری، رمضانعلی، گنج هزار ساله: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی قبل و بعد از انقلاب، ص ۳۴، مشهد: آستان قدس رضوی، کتابخانه و مرکز اسناد، ۱۳۶۶. پس از آن، شواهد نشان می‌دهد که در حدود ۱۵۰ق. کتابخانه و قرآن‌خانه آستانه در یکجا در گوشواره جنوبی ایوان بلند صحن عقیق به‌نام قرآن‌خانه مبارکه حضرتی وجود داشته است.

کتابخانه آستان قدس فراز و نشیب‌های گوناگونی طی کرده و حوادث و رخداد‌های تلخی بر آن رفته است. از آن جمله می‌توان به حمله ازبک‌ها در اواخر قرن دهم و اوایل قرن یازدهم اشاره داشت که طی آن **عبدالمؤمن خان ازبک** کتابخانه را تاراج کرد.

[18] اسکندر منشی، تاریخ عالم‌آرای عباسی، ص ۴۱۲، تهران: امیرکبیر، ۱۳۳۴. سال‌ها پس از تهاجم ازبک‌ها، **شاه عباس صفوی** و **شیخ بهاء‌الدین عاملی** به گردآوری کتب‌های تاراج رفته و تشکیل مجدد کتابخانه اقدام کردند. از کتابخانه‌ای که ایشان تاسیس کردند با عنوان کتابخانه سرکار فیض آثار مشهد یاد کرده‌اند.

[19] احتشام کاویانین، محمد، شمس‌الشموس یا انیس‌الفوس، ص ۲۹۸، مشهد: آستان قدس رضوی، مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۵۴.

تعیین نخستین کتابدار نیز در همین سال‌ها صورت گرفت. از آن پس به فرمان شاه همواره یکی از علمای برجسته به‌عنوان خازن‌الکتاب منصوب می‌شد و هم در این دوران کتب‌های بسیاری از دارالسلطنه **اصفهان** به کتابخانه مشهد ارسال می‌شد.

[20] اوکتایی، عبدالعلی، "تاریخ کتابخانه آستان قدس"، ص ۵۵-۵۶، نامه آستان قدس، ۷ (خرداد ۱۳۴۰).

نخستین فهرست کتابخانه را **میرزا سعیدخان مؤتمن‌الملک متولی‌باشی** در ۱۲۹۶ق. تهیه کرد و در آن کتب‌های کتابخانه ۲۰۶۹ جلد ذکر شده است. کتابخانه به‌طور دائم باز بوده و مورد استفاده عموم قرار داشته است.

[21] قزوینی، محمد، بیست مقاله، ص ۲۳۱، تهران: ابن سینا، ۱۳۳۲.

بین سال‌های ۱۲۸۹-۱۲۹۰ق. کتابخانه به طبقه فوقانی کشیک‌خانه خدام منتقل شد و هفتاد و سه سال در این مکان باقی ماند. در مهر ۱۳۲۳ بر اساس طرح آندره گدار (۱۸۸۱-۱۹۶۵) معمار و باستان‌شناس فرانسوی و رئیس وقت اداره باستان‌شناسی، ساختمانی در سه طبقه به‌وسعت ۱۰۳۴ مترمربع برای کتابخانه بنا شد. این بنا در ۱۳۵۳ به تصمیم مقامات وقت تخریب و منابع آن در ۱۳۵۶ به ساختمان جدید کتابخانه (با ۲۰۰۰ مترمربع مساحت) انتقال یافت.

[22] شاکری، رمضانعلی، گنج هزار ساله: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی قبل و بعد از انقلاب، ص ۵۴، مشهد: آستان قدس رضوی، کتابخانه و مرکز اسناد، ۱۳۶۶.

گسترش روزافزون منابع و افزایش مراجعان، مقامت **آستان قدس** را در ۱۳۵۹ به احداث ساختمان فعلی واداشت. وسعت ساختمان فعلی ۳۰۰۰ مترمربع است و در سه طبقه و طی پانزده سال ساخته شده است. این ساختمان در ۱۳۷۴ رسماً گشایش یافت.

در حال حاضر، کتابخانه در هفت اداره اصلی سامان یافته که عبارتند از: اداره مخطوطات، اداره خدمت کتابداری، اداره کتابخانه عمومی، اداره کتابخانه‌های وابسته، اداره اسناد، اداره موزه‌ها، و اداره امور عمومی.

مجموعه‌ها

کتابخانه آستان قدس کتابخانه‌ای عمومی در سطح ملی است. طبق قانون و اسپاری، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است از هر عنوان کتابی که در ایران منتشر می‌شود، یک نسخه برای این کتابخانه ارسال دارد. **وقف** و اهدا و خرید نسخه‌های مکرر کتب‌ها از راه‌های مهم توسعه مجموعه آن است. مجموعه کتابخانه به بخش‌های زیر تقسیم می‌شود:

← کتب‌های چاپی

مجموعه کتب‌های چاپی کتابخانه عمدتاً به زبان‌های **فارسی**، **عربی**، انگلیسی، و فرانسه هستند. تا پایان ۱۳۸۱ مجموعاً بیش از ۱۲۰۰۰۰۰ جلد کتب چاپی شامل کتب‌های نفیس و کمیاب قدیمی و منابع جدید به زبان‌های فارسی، عربی، انگلیسی، و سایر زبان‌ها در کتابخانه مرکزی و ۳۲ کتابخانه وابسته به آستان قدس وجود داشته است. به‌طور متوسط سالانه ۲۰۰۰۰ جلد به این مجموعه افزوده می‌شود.

[23] گزارش عملکرد سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد آستان قدس رضوی: شش ماه اول سال ۱۳۸۲، ص ۱۶، مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، روابط عمومی، ۱۳۸۲.

← نسخه‌های خطی

مجموعه نسخه‌های خطی کتابخانه آستان قدس مجموعه‌ای کم‌نظیر در ایران و بلکه جهان اسلام است. در مخزن خطی کتابخانه بیش از ۴۷۸۰۰ اثر خطی شامل کتب، **قرآن**، جزوه، نسخه عکسی، دست‌نوشته، سند مالکیت، و وقف‌نامه موجود است.

[24] گزارش عملکرد سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد آستان قدس رضوی: شش ماه اول سال ۱۳۸۲، ص ۲۵، مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، روابط عمومی، ۱۳۸۲.

این مجموعه همواره مورد توجه پژوهشگران و نسخه‌شناسان بوده است. قدیمی‌ترین آنها به **سده چهارم** (۱۱ میلادی) و جدیدترین آنها به قرن چهاردهم ق. تعلق دارد. همه نسخه‌های خطی کتابخانه به زبان عربی یا فارسی است. قدیمی‌ترین نسخه خطی موجود در مجموعه، شرح دیوان تمیم ابن مقبل است که در ۳۸۰ق. نوشته شده است. از دیگر نسخه‌های منحصر به‌فرد و مهم، می‌توان نمونه‌های زیر را نام برد: قرآن به خط کوفی و نوشته شده بر روی پوست آهو منسوب به **حضرت علی (علیه‌السلام)**، و قرآن مذهب و نفیس روی پوست آهو و مهور به مهر پنج تن از سلاطین صفویه منسوب به **حضرت امام رضا (علیه‌السلام)**، قرآن همراه با ترجمه و تفسیر ملافتح‌الله کاشانی بر حاشیه‌ها، و همچنین کتب **خواص الاشجار** که در اصل تالیف "دیسقوریوس" پزشک و گیاه‌شناس نامی قرن اول میلادی است.

← قرآن‌ها

یکی از مجموعه‌های ویژه کتابخانه آستان قدس مجموعه قرآن‌های آن است. در کتابخانه مرکزی بیش از ۱۴۰۰ عنوان قرآن عربی-فارسی و به زبان‌های مختلف دنیا (انگلیسی، فرانسوی، آلمانی، بلغاری، روسی، سوئدی) وجود دارد. قدیمی‌ترین قرآن چاپ سنگی، قرآن به خط **محمّدحسین اصفهانی** است که در ۲۵۴ق. در **تبریز** به چاپ رسیده و توسط **مخدّشاه قلیچار** وقف کتابخانه آستان قدس رضوی شده است. قدیمی‌ترین نسخه چاپ سربی قرآن نیز چپ انتشارات میرزا زین‌العابدین است که در ۱۲۴۷ق. به طبع رسیده است. همچنین قرآن‌های بسیار نفیسی از نظر قلب، خط، و نوع چاپ در این مجموعه وجود دارد.

← کتاب‌های چلپ سنگی

کتابخانه دارای ۳۹۴۱ عنوان (۳۵۴۶۹ نسخه) کتاب چلپ سنگی در موضوعت مختلف و به زبان‌های فارسی و عربی است.

← نشریات

مجموعه نشریات ادواری و روزنامه‌های آستان قس نیز یکی از غنی‌ترین مجموعه‌های موجود در سطح کشور است. در مخزن کتابخانه بالغ بر ۲۱۰۰۰ مجله و روزنامه صحافی شده شامل ۴۳۰۰ عنوان نشریه قدیمی و جدید عمدتاً به زبان‌های فارسی، عربی، و انگلیسی موجود است که از این میان بیش از ۱۳۰۰ عنوان را نشریات جاری تشکیل می‌دهند. قدیمی‌ترین روزنامه فارسی موجود، روزنامه وقایع اتفاقیه است که نخستین شماره آن به‌نام روزنامه اخبار دار الخلافه طهران در ۱۲۶۷ق. منتشر شده است؛ مجله عربی المقطف متعلق به ۱۲۹۳ق. برابر با ۱۸۷۶ نیز از نمونه‌های نشریات خارجی قدیمی موجود در این کتابخانه است.

← اسناد مکتوب

در این بخش بیشتر اسناد مربوط به **آستان قس رضوی** و خراسان وجود دارد. در حال حاضر، بیش از ۴۰۰۰۰۰۰ برگ سند مشتمل بر اسناد آستان قس، اسناد موقوفات ملک، اسناد خانواده اصف‌السلطنه، اسناد خانواده علم (وزیر دربار دوره پهلوی)، و اسناد متفرقه دیگر در مرکز اسناد آستان قس رضوی موجود است.

← مواد دیداری و شنیداری

این بخش، که یکی از مجموعه‌های قابل توجه کتابخانه مرکزی آستان قس است ۸۷۶۱۰ ماده دیداری و شنیداری را در خود جای داده است. این مواد شامل ریز فیلم نسخه‌های خطی، نوار ویدئویی آموزشی، نوار کاست، نوار ریلی سخنرانی‌ها، فیلم، و عکس می‌شود.

← خدمت کتابخانه

این کتابخانه عهده‌دار ارائه خدمت به مراجعان از طریق تالارهای قفسه بسته برای آقایان و بانوان، تالارهای سمعی و بصری و اطلاع‌رسانی، تالارهای نوجوانان و جوانان، و تالارهای محققان و مرجع است. آرشیو مطبوعات و تالارهای مطالعه نشریات روز به سیستم الکترونیکی انتقال کتب و ایستگاه‌های رایانه مجهز است.

← خدمت امانت و مرجع

در تالارهای مطالعه، جست‌وجوی منابع به‌صورت رایانه‌ای است و جهت دریافت منابع از مخازن و از سیستم کتبرسانی تلفیفت و بالابر استفاده می‌شود. حداکثر کتاب درخواستی ۳ عنوان در هر نوبت کاری است. **امانت کتب** به اعضای کتابخانه امکان‌پذیر است، اما استفاده از منابع دیداری - شنیداری، مرجع، و نسخه‌های خطی فقط در محل کتابخانه امکان‌پذیر است. منابع مرجع کتابخانه بر اساس رده‌بندی دیویی به‌طور جداگانه در تالار مرجع نگهداری می‌شوند و استفاده از آن برای محققان و اعضای کتابخانه به‌صورت سیستم قفسه بسته و باز امکان‌پذیر است. منابع مرجع مانند سایر کتابخانه‌ها امانت داده نمی‌شود و باید تا پایان وقت اداری عودت داده شوند.

← خدمت کتبرسانی

کتابخانه آستان قس از ۱۳۷۷ واحد کتابخانه سیار و "کتابخانه تلفنی" را راه‌اندازی کرده است. این واحد، به افرادی که به‌علت کهولت سن و مشکلات جسمانی قادر به مراجعه به کتابخانه نیستند و نیز به استادان حوزه و دانشگاه و مدیران ارشد سازمان‌ها و ادارات که فرصت مراجعه به کتابخانه‌ها را ندارند، خدمت ویژه‌ای ارائه می‌دهد. این منابع مورد نیاز را از طریق تماس تلفنی طلب می‌کنند و پرسنل واحد موظف هستند منابع درخواستی را ظرف ۲۴ ساعت به ایشان تحویل دهند. ارائه خدمت کتبرسانی به روستاهای اطراف **مشهد** نیز در زمره فعالیت‌های این واحد محسوب می‌شود. تمامی این خدمات به‌صورت رایگان انجام می‌پذیرد. سایت اینترنتی کتابخانه آستان قس رضوی در ۱۳۷۹ ایجاد شده است. این سایت با نشانی www.aqlibrary.org قابل دسترسی است. در این سایت خدمت و بخش‌های مختلف سازمان معرفی شده است و دسترسی به اطلاعات کتابشناختی منابع موجود در کتابخانه و موزه را ممکن می‌سازد؛ همچنین دارای یک دروازه اطلاعاتی است که راهنمای موضوعی سایت‌های معتبر بر روی اینترنت است.

← آموزش استفاده‌کننده

یکی از خدمت کتابخانه آستان قس رضوی آموزش مراجع‌کنندگان است. این کتابخانه از ۱۳۸۰ به آموزش مستقیم و غیرمستقیم کارکنان و استفاده‌کنندگان کتابخانه توجه کرده است. برگزاری کلاس‌های آموزشی مختلف؛ تهیه و انتشار بروشورها و جزوه‌های متنوع برای آشنا ساختن مردم با خدمات کتابخانه، اینترنت، و پایگاه‌های اطلاعاتی؛ و دعوت از صاحب‌نظران و استادان اطلاع‌رسانی برای سخنرانی و اداره کارگاه‌های آموزشی به‌شدت دنبال شده است. شرکت عموم در این برنامه‌ها آزاد و رایگان است.

این بخش با بهره‌گیری از فهرست‌نویسان متخصص با گرایش‌های زبان فارسی، عربی، و انگلیسی مسئولیت سازماندهی مواد را طبق نظام رده‌بندی دهدهی دیویی بر عهده دارد. کتب‌های رده‌بندی شده در تالارهای مطالعه و کتابخانه‌های وابسته مورد استفاده قرار گرفته و یا امانت داده می‌شوند. کتابخانه آستان قدس از پیشگامان فهرست‌نگاری نسخه‌های خطی در ایران است. صورت مشخصات نسخه‌های خطی بازمانده از سال‌های ۱۰۰۹ و ۱۰۱۰ ق. موجود در آرشیو کتابخانه رضوی، فهرست‌های موضوعی ۱۲۸۲ق، و فهرست کتابخانه آستان قدس (۱۲۹۶ق) دلیل این مدعاست. انتشار فهرست نسخه‌های خطی به شیوه جدید از ۱۳۰۵ ش. آغاز و تاکنون ۲۳ جلد آن منتشر شده است.

[۱۳] شاکری، رمضانعلی، گنج هزار ساله: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی قبل و بعد از انقلاب، ص ۸۶، مشهد: آستان قدس رضوی، کتابخانه و مرکز اسناد، ۱۳۶۶.

حفاظت و نگهداری

آسیب‌شناسی و آفت‌زدایی، مرمت، و هر نوع صحافی و جلدسازی نسخه‌های خطی با استفاده از فناوری جدید و اصول علمی در کنار شیوه‌های سنتی از جمله فعالیت‌های ممتاز [کتابخانه](#) در جهت حفظ میراث مکتوب است.

پژوهش

شورای پژوهشی کتابخانه در سال ۱۳۷۸ تشکیل شد. این شورا ضمن تبیین اولویت‌های پژوهشی سازمان (شامل کتابخانه، موزه، و مرکز اسناد)، مسئولیت تدوین اولویت‌های پژوهشی، بررسی طرح‌های پیشنهادی، و گزارش طرح‌های پژوهشی را بر عهده دارد. مجریان طرح‌های پژوهشی افرادی از درون و بیرون سازمان هستند.

انتشارات

کتابخانه آستان قدس رضوی از ۱۳۷۶ مجله تخصصی مهمی بنام فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، و خبرنامه داخلی را منتشر می‌کند. کتابخانه همچنین حدود ۴۰ عنوان کتب، اغلب در حوزه مباحث کتابداری، اسناد، و معرفی نسخه‌های خطی، منتشر کرده است.

کتابخانه تخصصی جغرافیا

این کتابخانه زیرمجموعه بخش مخزن چاپی است که در بهمن ۱۳۸۱ در زیرزمین ساختمان جدید بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی در ضلع شرقی بست طبرسی افتتاح شد. منابع آن شامل کتب‌ها، مجله‌ها، نقشه‌ها، اطلس‌ها، کره‌های جغرافیایی، فرهنگ‌ها، و آمارنامه‌هاست. این مجموعه دارای ۱۵۰۰ نقشه جغرافیایی در مقیاس‌ها و موضوعات متنوع است. این کتابخانه خدمت تهیه کپی و تکثیر منابع، دسترسی به اینترنت و سایت‌های جغرافیایی، و استفاده از میزهای مخصوص نقشه‌کشی و نقشه‌خوانی را به پژوهشگران و دانشجویان ارائه می‌کند.

کتابخانه‌های وابسته

شبهه کشوری کتابخانه‌های وابسته به آستان قدس رضوی دارای ۳۲ کتابخانه وابسته در سطح کشور و یک کتابخانه در شهر محمودآباد [هند](#) است. از این میان، ۲۸ کتابخانه نسبتاً جدید و کوچک هستند و بین سال‌های ۱۳۶۱ و ۱۳۸۰ در شهرهای ایران تاسیس شده‌اند که ۱۹ باب از این شمار در استان خراسان قرار دارند. ۴ کتابخانه دیگر قبل از ۱۳۴۸ تاسیس شده است. این شبکه با فراهم آوردن حدود ۲۰۰۰۰ مترمربع فضای مطالعاتی مناسب و با مجموعه‌ای بیش از ۸۰۰۰۰۰ جلد کتب چاپی و انواع دیگر مواد کتابخانه‌ای شامل نسخه‌های خطی، ریز فیلم، نشریه‌های ادواری، و منابع دیداری - شنیداری - شنیداری مورد استفاده مراجعان در نقاط مختلف کشور است.

[۱۴] گزارش عملکرد سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد آستان قدس رضوی: شش ماه اول سال ۱۳۸۲، ص ۳۶، مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، روابط عمومی، ۱۳۸۲.

[کتابخانه ملی ملک در تهران](#) (تاسیس ۱۳۱۱) و [کتابخانه وزیری یزد](#) (۱۳۴۸) به ترتیب با حدود ۴۲۰۰۰ و ۱۴۰۰۰۰ جلد کتب دو کتابخانه شخصی مهم بودند که بعدها به آستان قدس رضوی واگذار شده‌اند.

فهرست منابع

- (۱) احتشام کلویانین، محمد، شمس‌الشموس یا انیس الفنوس، مشهد: آستان قدس رضوی، مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۵۴.
- (۲) اسکندر منشی، تاریخ عالم‌آرای عباسی، تهران: امیرکبیر، ۱۳۳۴.
- (۳) اوکتایی، عبدالعلی، "تاریخ کتابخانه آستان قدس"، نامه آستان قدس، ۷ (خرداد ۱۳۴۰): ۵۹-۵۵.
- (۴) شاکری، رمضانعلی، گنج هزار ساله: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی قبل و بعد از انقلاب، مشهد: آستان قدس رضوی، کتابخانه و مرکز اسناد، ۱۳۶۶.
- (۵) قزوینی، محمد، بیست مقاله، تهران: ابن سینا، ۱۳۳۲.
- (۶) گزارش عملکرد سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد آستان قدس رضوی: شش ماه اول سال ۱۳۸۲، مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، روابط عمومی، ۱۳۸۲.
- (۷) مؤتمن، علی، تاریخ آستان قدس رضوی، مشهد: آستان قدس رضوی، مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۴۸.
- (۸) "About the Organization of Libraries, Museums and Documents Center Astan-e Quds-e Razavi". [On-line]. Available: <http://www.aqlibrary.org>

۱. [↑](#) احتشام کویانیان، محمد، شمس‌الشموس یا انیس الفنوس، ص ۲۹۵، مشهد: آستان قدس رضوی، مؤسسه چلپ و انتشارات، ۱۳۵۴.
۲. [↑](#) مؤتمن، علی، تاریخ آستان قدس رضوی، ص ۳۸۳، مشهد: آستان قدس رضوی، مؤسسه چلپ و انتشارات، ۱۳۴۸.
۳. [↑](#) شاکری، رمضانعلی، گنج هزار ساله کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی قبل و بعد از انقلاب، ص ۳۴، مشهد: آستان قدس رضوی، کتابخانه و مرکز اسناد، ۱۳۶۶.
۴. [↑](#) اسکندر منشی، تاریخ عالم‌آرای عباسی، ص ۴۱۲، تهران: امیرکبیر، ۱۳۳۴.
۵. [↑](#) احتشام کویانیان، محمد، شمس‌الشموس یا انیس الفنوس، ص ۲۹۸، مشهد: آستان قدس رضوی، مؤسسه چلپ و انتشارات، ۱۳۵۴.
۶. [↑](#) اوکتابی، عبدالعلی، "تاریخ کتابخانه آستان قدس"، ص ۵۵-۵۶، نامه آستان قدس، ۷ (خرداد ۱۳۴۰).
۷. [↑](#) قزوینی، محمد، بیست مقاله، ص ۲۳۱، تهران: ابن سینا، ۱۳۳۲.
۸. [↑](#) شاکری، رمضانعلی، گنج هزار ساله کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی قبل و بعد از انقلاب، ص ۵۴، مشهد: آستان قدس رضوی، کتابخانه و مرکز اسناد، ۱۳۶۶.
۹. [↑](#) گزارش عملکرد سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد آستان قدس رضوی: شش ماه اول سال ۱۳۸۲، ص ۱۶، مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، روابط عمومی، ۱۳۸۲.
۱۰. [↑](#) گزارش عملکرد سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد آستان قدس رضوی: شش ماه اول سال ۱۳۸۲، ص ۲۵، مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، روابط عمومی، ۱۳۸۲.
۱۱. [↑](http://www.aqlibrary.org) "About the Organization of Libraries· Museumes and Documents Center Astan-e Quds-e Razavi". Available: <http://www.aqlibrary.org>.
۱۲. [↑](http://www.aqlibrary.org) "About the Organization of Libraries· Museumes and Documents Center Astan-e Quds-e Razavi". Available: <http://www.aqlibrary.org>.
۱۳. [↑](#) شاکری، رمضانعلی، گنج هزار ساله کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی قبل و بعد از انقلاب، ص ۸۶، مشهد: آستان قدس رضوی، کتابخانه و مرکز اسناد، ۱۳۶۶.
۱۴. [↑](#) گزارش عملکرد سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد آستان قدس رضوی: شش ماه اول سال ۱۳۸۲، ص ۳۶، مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، روابط عمومی، ۱۳۸۲.

منبع

[سایت دایره‌المعارف کتابداری، برگرفته از مقاله «کتابخانه آستان قدس رضوی»، تاریخ بازیابی ۱۳۹۶/۰۹/۲۸.](#)